

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-

Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

**на тему: «Підвищення конкурентоспроможності економіки України у
постпандемічному (COVID-19) світі»**

Виконав: студент 4-го року навчання,

Спеціальності

051 Економіка

Надін Володимир Володимирович

Керівник: Скрипниченко. М.І

Рецензент: _____

Кваліфікаційна робота захищена з

оцінкою _____

Секретар ЕК

«__» _____ 2022 р.

Київ – 2022

Підвищення конкурентоспроможності економіки України у постпандемічному (COVID-19) світі.

ВСТУП.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ.

1.1. Конкурентоспроможність як соціально-економічне категорія.

1.2. Фактори конкурентоспроможності національної економіки.

1.3. Методи та моделі дослідження конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ПОСТПАНДЕМІЧНОМУ (COVID-19) СВІТІ.

2.1. Результати оцінки конкурентоспроможності національних економік міжнародними інституціями у постпандемічному світі.

2.2. Аналіз особливостей управління конкурентоспроможністю національної економіки у країнах-інноваційних лідерах.

2.3. Оцінка факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності економіки України.

РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ.

3.1. Проблеми конкурентоспроможності України на світових ринках та шляхи їх вирішення в період пандемії.

3.2. Перспективи підвищення рівня конкурентоспроможності України на світових ринках в період пандемії.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Актуальність. Проблема конкурентоспроможності Української продукції існує вже не один рік, від виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції безпосередньо залежить економічний розвиток країни. На даний момент якість та конкурентоспроможність продукції, яку виробляє Україна є доволі низькою, незважаючи на великий експортний потенціал багатьох галузей Української економіки.

Тому тема дослідження з питання конкурентоспроможності української економіки: її чинників, стану та перспектив на майбутнє є актуальною та своєчасною.

У сьогодняшніх реаліях без торгівлі на світових ринках не може обійтися економіка будь якої країни. Збільшення обсягів цього виробництва за рахунок збільшення обсягів і пропозиції продукції національних виробників підвищує спроможність держави та посилює її конкурентоспроможність на світових ринках.

Держави, які рухаються до ринкових реформ, повинні докладати значних зусиль, щоб зосередитися на окремих сферах, які є найбільш доступними за існуючих економічних умов. За цих умов постає питання конкурентоспроможності національної економіки як можливості реалізації конкурентних переваг країни на зовнішніх ринках.

Значний внесок у її дослідження зробили такі західні вчені, як П. Кругман, С. Ліндер, М. Портер, Д. Сакс, Л. Саммерс. Останнім часом ці проблеми розробляють також українські та російські дослідники (Я. Базилюк, О. Білоус, Д. Лук'яненко, І. Спиридонов, С. Соколенко та ін.).

У працях вітчизняних дослідників В. Гайца, В. Семиноженка, Б. Кваснюка, А. Даниленка, Л. Шинкарук та інших вичерпно обґрунтовано, що при розв'язанні проблеми національної конкурентоспроможності вирішується

питання формування стратегії та політики на довготривалій період. Вирішується термін соціально-економічного розвитку.

Загострення глобальної конкуренції та фінансово-економічна криза, зростаючі стратегічні виклики для суспільства та української економіки потребують подальших досліджень національної конкурентоспроможності та розглядають її як процес, що здійснюється під впливом низки факторів, що постійно розвиваються та змінюються.

Метою кваліфікаційної роботи є: оцінювання конкурентоспроможності національної економіки через систему показників її розвитку та визначення факторів підвищення конкурентоспроможності України у постпандемічному світі.

Для досягнення цієї мети ставляться та вирішуються такі завдання:

- розкрити поняття конкурентоспроможності як соціально-економічної категорії;
- опрацювати фактори та світовий досвід підвищення конкурентоспроможності за наслідками пандемії COVID-19;
- порівняти Україну з іншими країнами у світових економічних рейтингах за рівнями конкурентоспроможності у «післяковідний період»;
- дослідити проблеми низької конкурентоспроможності у вітчизняній економіці;
- обґрунтувати роль держави у створенні конкурентного середовища як передумови структурних змін в економіці;
- визначити основні шляхи підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку у кризові періоди «ковідної» пандемії та повоєнної економіки.

Об'єктом дослідження є: конкурентоспроможність економіки України у постпандемічному світі.

Предметом дослідження є: економічні відносини, що виникають у процесі формування конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

1.1. Конкурентоспроможність як соціально-економічна категорія

Поглиблення процесу глобалізації та загострення конкуренції в останні десятиліття привертають все більшу увагу до конкурентоспроможності національної економіки та визначають необхідні умови для її забезпечення.

Серед наукових праць, що вивчають основи конкуренції, зміни конкурентного середовища, теорії конкурентних переваг, проблеми з конкурентоспроможністю компаній, промисловості, економіки, необхідно виділити дослідження зарубіжних дослідників, таких як І. Ансофф, Е. Фогель, М. Енрайт (концепція регіональних кластерів, Дж. Майєр (регулювання конкуренції в глобальній економіці), Р. Нельсон, М. Енрайт, Ф. Перу, М. Портер та ін. Проблеми з конкурентоспроможністю національне господарство в центрі економічних інтересів українських та російських економістів Алімова А., Антонюка Л., Базилюка Я., Белінської Я. та ін. Але, незважаючи на наявність наукових досягнень, проблема підвищення рівня національної конкурентоспроможності не може вважати повністю вирішеною.

У процесі роботи ринку конкурентоспроможність товару має кілька проявів, тому багато дослідників по-різному трактують це поняття.

У найзагальнішому розумінні конкурентоспроможність визначається як володіння нерухомістю, що створює вигоди для суб'єкта економічної конкуренції; як здатність конкурувати на ринках товарів і послуг як здатність досягати успіху в економічній конкуренції. Диференційовані підходи до розуміння ядра конкурентоспроможності знайшли відображення в її інтерпретаціях різними авторами. Узагальнення матеріальних властивостей

конкурентоспроможності в сучасних дослідженнях дозволяє виділити кілька основних властивостей, які допомагають зрозуміти суть цього явища [11].

По-перше, конкурентоспроможність трактується як властива характеристика конкурентної субстанції, як абсолютний показник її ефективної функції. Прихильники цієї концепції конкурентоспроможності пов'язують її з ефективністю діяльності суб'єкта, здатністю до розвитку, що забезпечується наявними конкурентними перевагами (ключовими компетенціями). Відповідно до іншого підходу, конкурентоспроможність розглядається як відносний показник, що виявляється в процесі порівняння рівноправних одиниць (об'єктів), які конкурують і в цілому представляють позицію одиниці (об'єкта) на ринку в межах існуючої стратифікації. Конкурентоспроможність не є притаманним будь-якому об'єкту явищем, що впливає з його внутрішньої природи, її можна ідентифікувати й оцінити лише в межах певної групи (компаній, галузей, країн). Це відносна оцінка здатності країни виживати та розвиватися в «агресивному середовищі» [23]. Це здатність компанії конкурувати з аналогічними об'єктами інших виробників на певному ринку. Це товар, послуга, майно об'єкта ринкових відносин, що з'являється на ринку разом з іншими товарами, послугами або конкуруючими об'єктами ринкових відносин.

У наступних інтерпретаціях конкурентоспроможність розглядається на основі можливості збереження конкурентної переваги протягом певного періоду часу, а невід'ємною характеристикою конкурентоспроможного суб'єкта є його здатність до змін. Це тимчасовий іманентний привілейований стан об'єкта: компанії, галузі, країни, що забезпечується можливістю краще використовувати ключові компетенції над конкурентами та можливістю підтримувати цей стан деякий час; механізм розвитку; здатність країни підтримувати високі темпи зростання та зайнятості протягом тривалого періоду часу; властивість виробничо-економічних систем змінювати хід або

режим функціонування процесу адаптації до зовнішнього середовища з метою збереження, розвитку існуючих і створення нових конкурентних переваг.

Найпростішим для розуміння є термін «конкурентоспроможність підприємства», який визначається як здатність продавати свою продукцію та підтримувати частку ринку, достатню для розширення та покращення виробництва. Загальна оцінка конкурентоспроможності підприємства представлена як результат потенційної конкурентоспроможності (техніко-економічні параметри підприємства, його фінансова спроможність, виробничо-збутова стратегія), конкурентоспроможність результату (конкурентоспроможність товарів) та зовнішні фактори, незалежні від виробника [26].

Конкурентоспроможність компанії є дуже динамічною характеристикою, що залежить не тільки від стану компанії, але й від відповідних показників для інших компаній-конкурентів:

- у зв'язку зі змінами зовнішнього та внутрішнього середовища компанії;
- формується в рамках існуючого балансу сил на ринку та змінюється в результаті появи на ринку нової компанії.

Абсолютної конкурентоспроможності певного підприємства просто не може бути, так як воно може бути абсолютно конкурентоспроможним на внутрішньому ринку у своїй сфері, проте совсім не конкурентоспроможним на світовому ринку. Матеріальною речовиною конкурентоспроможності є продукт як найбільш чутливий показник економічної сили виробника (чи це окрема компанія, чи країна в цілому).

Конкурентоспроможність товару - це його здатність бути придбаним на ринку внаслідок переваги його якісно-цінових характеристик, що відповідають специфічним потребам споживача, у широкому спектрі інших конкуруючих товарів - аналогів. Конкурентоспроможність товару є інтегральним показником, що включає результати багатьох складових:

ефективність у процесі виробництва, збут, зовнішньоекономічна стратегія. Для оцінки конкурентоспроможності товару з точки зору споживача та виробника використовуються два методи.

З точки зору споживача, конкурентоспроможність товару - це сукупність характеристик, які цікавлять споживача і забезпечують задоволення його потреб.

Конкурентоспроможність для виробника розглядається як відносна прибутковість проекту, що характеризує фінансові можливості виробника при здійсненні конкуренції. Конкурентоспроможність товару визначається його перевагами перед конкуруючими товарами за сукупністю параметрів: ціна, витрати виробництва, рентабельність, споживчі характеристики, технічні характеристики (потужність, стійкість, експлуатаційні витрати) тощо. Таким чином, конкурентоспроможність товару визначається як випадковість отримання прибутку і проявляється у забезпеченні встановленого рівня рентабельності та зацікавленості споживача в отриманні максимального, серед можливих альтернатив, корисного ефекту на одиницю витрат.

Наступним рівнем аналізу є регіон, який є територіальною концентрацією компаній і вважається однорідним населенням.

Питання конкуренції на регіональному рівні є відносно новим напрямом досліджень, який недостатньо вивчений.

Темою дослідження регіональної конкурентоспроможності є просторова організація економіки, що передбачає вивчення територіального поділу праці, розміщення продуктивних сил, політики зайнятості, демографічної політики, місця регіону в міжнародному поділі праці. Конкурентоспроможність регіону – це положення регіону та окремих його виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, зумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами, що відображено в показниках, які адекватно характеризують його положення та динаміку розвитку.

Регіон вважається конкурентоспроможним, якщо його суб'єкти можуть вести активну інноваційну діяльність і тим самим впливати на зростання економіки території та підвищення конкурентоспроможності країни в цілому. Інтенсифікація процесів глобалізації та пов'язана з цим відкритість економіки призвели до зміщення акценту на конкурентоспроможності з мікро на макрорівень [12]. Ця концепція відносно нова, а тому не повністю сформульована. Першу конкурентоспроможність країни як основу економічної політики проголосили США в 1985 році. Комісія з питань конкурентоспроможності при Президентові Сполучених Штатів визначає конкурентоспроможність країни як здатність країни виробляти товари та послуги, які відповідають вимогам міжнародного ринку у вільних та справедливих ринкових умовах.

Рада з питань конкурентоспроможності України розглядає конкурентоспроможність країни як здатність країни створювати внутрішні та зовнішні умови, які дають змогу підприємствам виробляти товари та послуги, здатні відповідати викликам міжнародних ринків, а її населенню – стабільно підвищувати доходи та якість життя. Тобто конкурентоспроможність країни — це її здатність забезпечити стійке економічне зростання.

Прихильники маркетингової стратегії вважають, що конкурентоспроможність товару, що формується на ринку, визначається смаками та уподобаннями споживачів, здатністю товару задовольняти спектр вимог, сформований в уяві споживача. На цьому рівні основна увага зосереджена на забезпеченні конкурентоспроможності у заволодінні симпатій споживачів [13].

Конкурентоспроможність характеризує здатність товару бути придбаним серед перших на ринку. А для покупця конкурентоспроможність товару виявляє рівень його привабливості та ступінь його конкурентної переваги. Проблема полягає в суб'єктивній оцінці конкурентоспроможності товару. Кожен покупець має свої критерії оцінки задоволення своїх потреб.

Отже, з точки зору різних споживачів, один і той самий товар може бути як конкурентоспроможним, так і неконкурентоспроможним.

Конкурентоспроможність компанії як складнішої організаційної системи визначається параметрами, що формують конкурентоспроможність нижчої організаційної системи (продукту), і додатковими параметрами, що визначають конкурентоспроможність компанії: ефективністю бізнес-процесів, що дають змогу краще використовувати ключове значення для створення конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність країни, регіону чи галузі залежить від здатності компаній виробляти конкурентоспроможну продукцію. Проте виробництво конкурентоспроможної продукції – не єдиний аргумент на користь конкурентоспроможності країни.

Країна, яка може виконувати ряд функцій, є конкурентоспроможною. Серед них: вирішення питань національної безпеки, політичної та економічної стабільності, підвищення добробуту громадян, забезпечення позицій його суб'єктів на міжнародних ринках. З посиленням глобалізаційних процесів акцент на конкуренції зміщується на мегарівень. При аналізі різних підходів до розуміння ядра конкурентоспроможності найбільш характерні наступні методологічні помилки.

На думку бельгійського економіста Ф. Прада, конкурентоспроможність — це здатність країни постійно збільшувати свою частку на світовому ринку. Деякі дослідники зазначають, що позиціонування на зовнішніх ринках є наслідком конкурентоспроможності, її зовнішнім проявом і не відображає внутрішніх умов підтримки конкурентоспроможності, зокрема відносних витрат на виробництво і реалізацію продукції та доходів від її експорту. Ви можете зберегти свою частку ринку ціною таких витрат, які в довгостроковій перспективі зруйнують країну [18].

Зберігання провідних позицій на світових ринках за рахунок продажу дешевої сировини або продукції з низьким рівнем технічної переробки, таким чином, призводить до виснаження природних ресурсів, зниження рівня життя

і є безнадійним. І значна частина експорту такої продукції в загальній структурі робить економіку вразливою до коливань світової економіки.

Отже, із всіх визначень, які були представлені вище, найкращим визначенням конкурентоспроможності є:

«Конкурентоспроможність - це можливість збереження конкурентної переваги протягом певного періоду часу, а невід'ємною характеристикою конкурентоспроможного суб'єкта є його здатність до змін. Це тимчасовий іманентний привілейований стан компанії, галузі, країни, що забезпечується можливістю краще використовувати ключові компетенції над конкурентами та можливістю підтримувати цей стан деякий час; механізм розвитку; здатність країни підтримувати високі темпи зростання та зайнятості протягом тривалого періоду часу; властивість виробничо-економічних систем змінювати хід або режим функціонування процесу адаптації до зовнішнього середовища з метою збереження, розвитку існуючих і створення нових конкурентних переваг».

1.2. Фактори конкурентоспроможності національної економіки

Конкурентоспроможність є найважливішим показником стану економіки країни та перспектив її розвитку. Її вивчають багато аналітичних центрів світу.

Залучення України до світової економіки робить досить актуальною проблему пошуку шляхів і стратегій підвищення конкурентоспроможності національної економіки, питання можливостей та шляхів її формування на відкритому внутрішньому ринку.

Ряд економістів: І. Ансофф, Е. Фогель, М. Енрайт, Дж. Майер, Р. Нельсон, М. Енрайт, Ф. Перу, М. Портер, Ф.Котлер під конкурентоспроможністю національної економіки розуміють положення країни на зовнішніх ринках, що визначається економічними, соціальними та

політичними показниками. Інша група авторів розглядає конкурентоспроможність національної економіки як макроекономічне явище, обумовлене техніко-економічним розвитком країни. Існує також думка, що національна конкурентоспроможність є результатом зниження собівартості виробництва.

Конкурентоспроможність національної економіки визначається також як здатність країни як геополітичного суб'єкта забезпечувати самостійний розвиток і утримувати стійкі позиції в економічній конкуренції з іншими країнами. Національна конкурентоспроможність - це здатність країни досягати та підтримувати високі темпи економічного зростання, що виражається в постійному зростанні ВВП на душу населення. Зрештою, висока конкурентоспроможність призводить до високого рівня та якості життя. «Національна конкурентоспроможність означає здатність держави виробляти, поширювати товари та послуги в міжнародній економіці, конкуруючи з товарами та послугами, виробленими іншими країнами, і робити це таким чином, щоб підвищити рівень життя населення».

Макроконкурентоспроможність — це здатність національної економіки виробляти та споживати товари та послуги шляхом взаємодії з іншими національними економіками як у зовнішньому, так і на внутрішньому ринковому середовищі з найбільшим економічним ефектом. Таким чином, конкурентоспроможність – це здатність конкурувати за допомогою конкурентних переваг. Конкурентні переваги виникають у результаті поєднання факторів конкурентоспроможності, тобто вибудовується наступний логічний ланцюжок, який показано на рис. 1.1:

Рис. 1.1. Чинники конкурентоспроможності.

Джерело створено на основі [11].

М. Портер визначає конкурентоспроможність країни через місце, яке вона посідає у світовій економіці, а також пов'язує її значною мірою з успіхом чи невдачею конкретних галузей і компаній [17].

Фактори конкурентоспроможності - це обставини та умови, що викликають конкурентоспроможність. Спочатку в індустріальній економіці чинники, що насамперед визначали багатство країни, ґрунтувалися на ресурсах і географічному положенні країни. Вони здебільшого забезпечили інтенсивне економічне зростання. З розвитком індустріальної економіки набирають обертів інновації та зростання продуктивності. Фактори конкурентоспроможності світової постіндустріальної економіки ґрунтуються на технологічному прогресі та значному розширенні мережі. Особливе значення мають інформаційно-комунікаційні технології, під час яких формується та розвивається єдиний інформаційний простір [12].

Серед важливих факторів, що впливають на конкурентоспроможність, насамперед слід назвати продуктивність праці. Продуктивність завжди відігравала вирішальну роль у конкуренції між компаніями та між країнами. Продуктивність однозначно визначає здатність країни підтримувати високий рівень доходів, вона також значною мірою визначає сукупність інвестицій, що, у свою чергу, є одним із ключових факторів, що пояснюють потенціал економічного зростання. Важливе місце серед факторів національної конкурентоспроможності посідають показники макроекономічного середовища. Економіка не буде стабільно зростати, поки не буде забезпечено стабільне макроекономічне середовище.

Тривалий бюджетний дефіцит обмежує здатність уряду реагувати на ділові цикли. Компанії не можуть ефективно працювати, коли інфляція вийшла з-під контролю тощо. Ефективне функціонування економіки неможливе без комплексної та ефективно інфраструктури. Цей важливий фактор визначає зростання конкурентоспроможності національної економіки. Високорозвинена інфраструктура зменшує вплив віддалених місць

розташування регіонів: об'єднує національний ринок і пов'язує його з ринками інших країн і регіонів, знижуючи при цьому вартість такого переміщення. Крім того, диверсифікація та якість інфраструктури стимулює економічне зростання.

Серед факторів, що забезпечують конкурентоспроможність країни, також відносна незалежність від коливань на світових ринках, від політики інших країн та ін.

Одним із основних факторів, що формують конкурентоспроможність країни є девальвація національної валюти, коли при падінні національної валюти, продукти, які виготовляє певна країна можуть бути запропоновані по старим цінам, а при збереженні попередніх цін дозволяє отримати приріст прибутку у національній валюті [20]. Переваги на міжнародному ринку забезпечують конкретні фактори, такі як:

- гарна та продумана інфраструктура;
- кваліфікована робоча сила;
- умови попиту;
- умови конкуренції на внутрішньому ринку.

Факторами конкурентоспроможності є відмінності в економіці, культурі окремих країн тощо. У класичній інтерпретації чинниками, що формують конкурентоспроможність країни, є наявність ресурсів, насамперед природних, та дешевої робочої сили. Проте на сучасному етапі формування конкурентних переваг, особливо довгострокових, їх роль поступово знижується.

Адже така стратегія не здатна забезпечити високий соціальний рівень життя. У сучасних умовах все більшого значення набувають фактори конкурентоспроможності інноваційно-інформаційно-технологічного типу.

М. Малкіна об'єднує фактори макроекономічної конкурентоспроможності в такі 4 групи:

- природні ресурси, накопичені виробничі, технологічні та людські ресурси. Ми також говоримо про обсяг цих ресурсів та їх якість;

- динаміка реального курсу національної валюти. Підвищення реального курсу національної валюти негативно впливає на цільову конкурентоспроможність окремих галузей;

- зовнішньоторговельні обмеження (тарифи та квоти). Оскільки імпорتنі мита, як і валютний курс, є факторами, що впливають на внутрішні ціни на іноземні товари, їх запровадження доцільне в сферах, де можливе імпортозаміщення, тобто висока перехресна еластичність попиту на вітчизняні товари за імпортними цінами;

- фінансування досліджень і розробок здійснюється з державних, недержавних та зовнішніх джерел [14].

1.3. Методи та моделі дослідження конкурентоспроможності

Серед інструментів дослідження конкурентоспроможності, варто виділити модель, яку розробив Норіакі Кано, який був професором Токійського наукового університету, модель називається «модель задоволення споживачів», цей метод передбачує використання списку атрибутів, які діляться на 4 групи:

(1) необхідні, стандартні (які повинні бути): це ті характеристики товару чи послуги, за відсутності яких споживач навіть не розглядає товар чи послугу як альтернативу. У той же час наявність цих ознак або підвищення якості цих атрибутів не призводить до високої задоволеності споживача, оскільки покупець сприймає це як щось дане саме по собі або покупець не бажає платити за більш високу якість. Приклад: наявність чистих рушників у готелі, наявність дисконтних програм умагазині тощо;

(2) критичні, одновимірні: це ті атрибути, для яких задоволеність споживача тим вище, чим більше присутній цей атрибут. Приклад: швидкість доставки, економічність автомобіля, безпека автомобіля – чим безпечніше автомобіль, тим краще, тобто тим задоволенішим буде споживач;

(3) доповнюючі, привабливі: відсутність цієї характеристики сприймається споживачем нейтрально і не заважає вибору, але її наявність значно підвищує задоволеність споживача. Це атрибути, які можуть приємно здивувати покупця, але які покупець не вважає обов'язковими. Це може бути пов'язано з тим, що покупець не усвідомлює необхідності цих атрибутів, не вважає це важливим при виборі бренду. Але при використанні цієї функції споживач різко підвищує своє задоволення або навіть лояльність. Приклад: складений журнальний столик в передній частині автомобіля, якщо ці атрибути є, клієнт буде задоволений, а якщо їх немає, то це не зіграє вирішальної ролі у виборі моделі автомобіля;

(4) індиферентні: ці характеристики не мають відношення до споживача і не впливають на вибір споживача. Проте їх часто помилково приймають як значимі характеристики товарів чи послуг [2, с. 44].

Ці рівні ми можемо побачити на рис. 1.2.

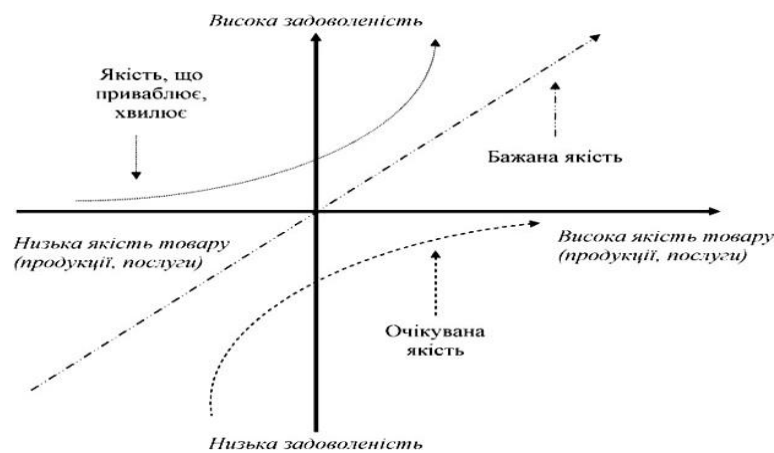

Рис. 1.2. Рівні задоволеності по Н. Каню.

Джерело створено на основі [14].

Як зазначає Бабенкова А.В. у роботі [13], задоволеність споживача пропорційна функціональності продукту, тобто чим функціональніший продукт, тим більш задоволений клієнт і навпаки. Очікувана якість продукту характеризує те, що спонукає вас до покупки, а що ні. Бажана якість продукту означає, що в міру вдосконалення продукту задоволення зростає. Приваблива

або захоплююча якість продукту є неочікуваним за рівнем. У таких випадках споживачі приємно здивовані, піднесені і навіть спантеличені. При цьому така захоплююча якість швидко перетворюється в очікувану. Вивчення якісних властивостей продукції, описане вище, починається з очікуваного.

Цей метод дозволяє досконало вивчити споживчі переваги та розробити продукцію на найбільш популярному ринку, а також розробити сучасні мотиваційні системи, що підвищують ефективність, яка в кінцевому підсумку сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції (або підприємств).

До переваг методу можна віднести можливість визначення співвідношення між відновленням продукції, динамікою ринку та задоволеністю споживачів, а також дозволяє узгодити підходи підприємств до розробки та виробництва продукції з інтересами та поглядами споживачів.

Недоліками методу, на наш погляд, є його відверто «якісна» спрямованість, що робить оцінку конкурентоспроможності однобічною.

Багатокутник конкурентоспроможності

Багатокутник конкурентоспроможності- це порівняння оцінок між конкуруючими підприємствами, які беруться по найважливішим параметрам і накладаються графічно для того щоб їх можно було порівняти між собою. Накладаючи та зрівнюючи два прямокутника можно помітити сильні та слабкі сторони продукції відносно один одного (рис. 1.3).

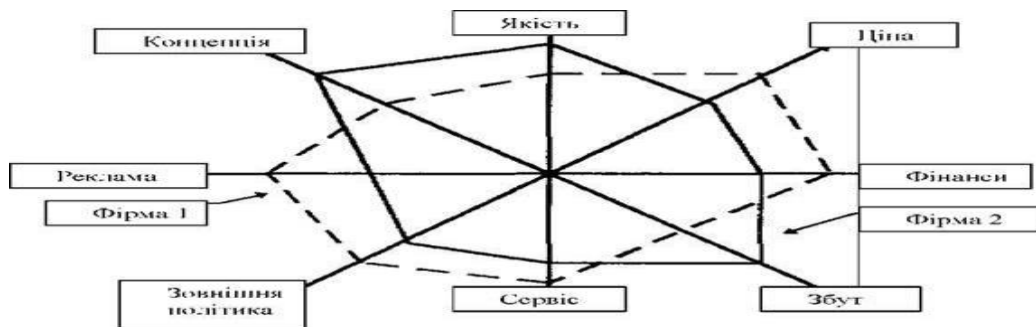

Рис. 1.3. Приклад Багатокутника конкурентоспроможності для двох товарів.

Джерело створено на основі [15].

Кількість факторів відкладається в координатній площині у вигляді точок на осях, кількість яких відповідає кількості обраних факторів конкурентоспроможності продукції. З'єднавши ці точки на конкретному виробі, отримаємо багатокутник.

Переваги данного методу аналізу є простота, на ньому можна доволі точно можна побачити відмінності між конкуруючими продуктами за заданим критерієм. Однак цей метод не дозволяє об'єктивно встановити загальний показник конкурентоспроможності продукції, оскільки всі фактори, відібрані для оцінки, інтерпретуються як еквівалентні.

Метод «радарів»

Радарний метод. Метод радарів конкурентоспроможної продукції полягає в побудові кола, яке ділиться на однакові сектори, кожен з яких відповідає за певний показник конкурентоспроможності в ніші.

Чим більший цей показник - тим більше він відходить від центра кола.

Для наглядності ми можемо побачити на рис. 1.4 як побудовано 2 радари продукції двох різних компаній на одному колі.

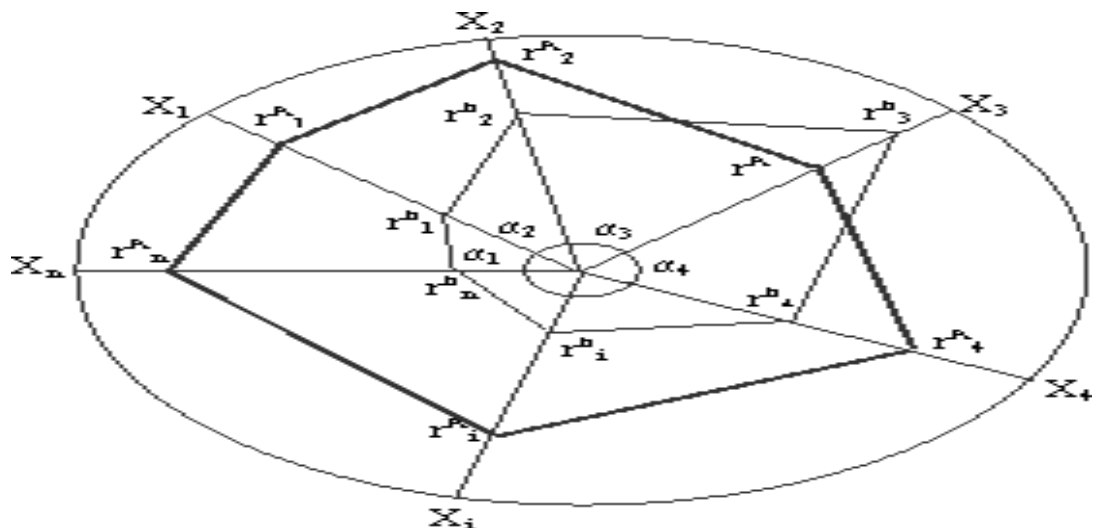

Рис. 1.4. Радар конкурентоспроможності двох абстрактних виробів

Джерело: створено на основі [16].

Узагальнюючий показник конкурентоспроможності продукції визначається як співвідношення площі самого радара до загальної площі кола [4, с. 47].

На думку авторів [5, с. 195] До переваг методу можна віднести доказовість зображення, а також те, що шкали всіх показників конкуренції продукції вважаються однаковими, що виключає предмет експертного методу оцінки. Недоліками цього методу є складність розрахунку, побудови та розрахунку площі з великою кількістю показників, а також неможливість визначити ступінь впливу окремих факторів на рівень конкуренції продукції.

Метод «профілів»

Одним із найбільш популярних методів для проведення оцінки конкурентоспроможності певної продукції є метод «профілів». Він дозволяє оцінити рівень конкурентоспроможності продукта по певним критеріям.

Профіль- це графічне зображення обраних критеріїв продукції. Профіль продуктів поріднює і проводить оцінку конкурентоспроможності продукції, завдяки порівнянню профілів із конкуруючою продукцією, які побудовані на одному оцінному бланку.

Щоб побудувати профіль потрібно вибрати найбільші важливі техніко-економічні показники, які вибрали споживачі і прямокутне поле для оцінки, яке ділиться на рівні частини, по яким вже і проводиться оцінка конкурентоспроможності продукції.

Чим більша площа заштрихована площа на оцінному полі, тим вища конкурентоспроможність у продукта, як показано на рис. 1.5.

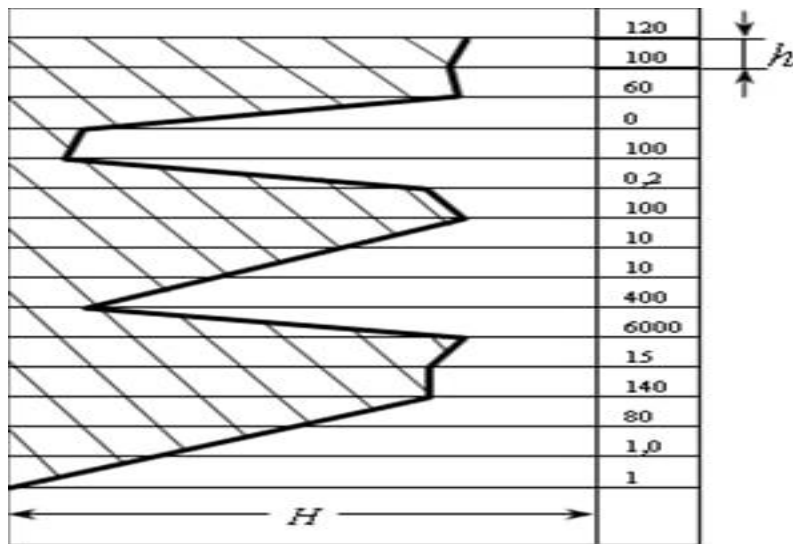

Рис. 1.5. Профіль конкурентоспроможності вантажного автомобіля КАМАЗ- 53212 (фрагмент).

Джерело створено на основі[17]

Таблиця 1.1

Профіль конкурентоспроможності вантажного автомобіля

Показник	
Чиста поточна вартість, тис. грн	0
Ціна, тис. грн.	300
Внутрішній коефіцієнт окупності, %	10
Супутні капіталовкладення, тис. грн	50
Частка експорту в обсязі випуску, %	0
Собівартість перевезень грн/ткм	0,6
Відповідність нормативно-правовим документам, %	0
Естетичність, бали	0
Ергономічність, бали	0
Потужність двигуна, к.с	200
Вага, кг	9000
Вантажопідйомність, т	5
Максимальна швидкість, км/год	60
Середня технічна швидкість, км/год	40
Динамічний фактор	0,2
Наявність АБС	0

Джерело: Створено на основі [18].

Головна перевага використання данного методу аналізу є те, що кількість факторів, що впливають на конкурентоспроможність при використанні данної методики є необмеженим.

Отже, найбільш зручний та актуальний є метод аналізу «Багатокутник конкурентоспроможності». По-перше, він легкий у розумінні та використанні. По-друге, він точно показує оцінки продуктів, які порівнюються за допомогою однакових шкал. Проте це метод дійсно непоганий, коли треба порівняти певну кількість продуктів. Але метод аналізу за допомогою «профілів» може допомогти зробити дуже точний первинний аналіз певного продукту, який може суттєво допомогти при запуску продукту, та відповісти на дуже багато питань.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ПОСТПАНДЕМІЧНОМУ (COVID- 19) СВІТІ.

2.1. Результати оцінки конкурентоспроможності національних економік міжнародними інституціями у постпандемічному світі.

Сьогодні у світі існує велика кількість різноманітних показників і значень: глобальних і локальних, комплексних і спеціалізованих, послідовних і поодиноких. Ці індекси вимірюють різні аспекти діяльності в країнах, регіонах чи містах. Але в результаті всі вони оцінюють успіх конкретної взятої країни, регіону, міста, порівнянно з «конкурентами», які також борються за обмежені ресурси – гроші від покупців на світових ринках, інвестиції, комерційну продуктивність, талановитих професіоналів, зрештою. Чим вища позиція країни в тому чи іншому ранзі, тим успішніша вона у можливій боротьбі за той чи інший ресурс. Більшість індексів є загальнодоступними, а результати доступні для всіх. Це робить його дуже привабливим інструментом, який використовується для аналізу та прийняття рішень, у тому числі урядом. Основними етапами «безпечного» використання таких інструментів є:

- розуміння змісту змісту – що це таке і чому він вимірює та оцінює;
- розуміння процесу – які показники використовуються для оцінки, які є джерела інформації, як розрахувати кінцеве значення індексу;
- можливість точної інтерпретації результатів індексу – які фактичні методи та події є в конкретному показнику/групі показників, який взаємозв'язок між окремими показниками, які можливості для порівняння з іншими країнами (регіонами)

правильно і за призначенням;

- уміння визначати пріоритети та приймати правильні рішення «тут і невідкладно» – які з результатів індексу важливо приймати до уваги вже сьогодні, які напрямки потрібно ставити в першочергове виконання, як при обмежених ресурсах в певній сфері отримати максимальний можливий результат.

Порушення алгоритму в кінцевому підсумку призводить до помилкових припущень і, що ще гірше, до помилкових рішень, вартість яких може бути дуже високою.

Найпоширенішими показниками, які, у свою чергу, відображають реалії та структуру міжнародної торгівлі є:

- індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму [21];
- індекс міжнародної конкуренції Інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія) [22];
- індекс легкості ведення бізнесу Світового банку [22];
- індекс економічної свободи Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal.

За 2 останні роки, а саме (2020-2021) Україна значно покращила свої позиції у рейтингу Індeksu глобальної конкурентоспроможності на 16 позицій, і тепер займає 73 місце з 144, і практично повернуло собі позиції котрі були ще у докризовому 2008 році (72 місце) [21].

Підвищення рейтингу ІГК супроводжується своєрідним «покращенням» в Індексі легкості ведення бізнесу– країна піднялася на 15 позицій із 185 країн, досягнувши максимуму у своїй оцінці за минулі 6 років [22].

Ці результати кажуть нам про те, що в Україні стає легше вести бізнес, а також про поступове зростання конкурентоспроможної продукції виробленою національною економікою. За рейтингом, який розраховується у

Інституті розвитку менеджменту (Лозанна, Швейцарія), який включає в себе 60 країн (половина з них- Європейські), Україна впродовж останніх 5 років трималася на рівні 56-57 місць, а в 2021 піднялася на 49 місце.

З іншого боку, Україна отримала досить низькі оцінки в Індексі економічної свободи, який з 1995 року розраховується The Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal. За останні 6 років Україна опустилася на 27 місце в цьому рейтингу, і зараз посідає 161 місце.

Згідно з методологією Індeksu, це свідчить про те, що компанії стали більш обмеженими у своїй діяльності. Розв'язання суперечностей в оцінках та рейтингах, які на перший погляд здаються очевидними, лежить майже на поверхні – це інтерпретація міжнародних індексів, кожен з яких має свої особливості, засновані, насамперед, на методології розрахунку та набору складових оцінок . Тільки розуміння методології індексу та його правильна інтерпретація дають змогу сприйняти реальну картину та визначити сфери можливого практичного застосування результатів. Однак важливо пам'ятати, що втрата рейтингу часто не означає погіршення ефективності країни – це означає тільки те, що інші країни покращують свої результати швидше.

Рейтинг IMD свідчить про серйозне зниження в Україні за 2-м із 4-х критеріїв, тобто економічної ефективності та інфраструктури. Позиція України щодо двох інших категорій показників або не покращилася зовсім, або незначно. Водночас, якщо поглянути на динаміку рейтингу WEF, то з 16 країн, які Україна випереджає за останні два роки (після трьох років падіння), в рейтингу IMD входить лише одна країна – Румунія, а інші просто не вивчаються. Тобто різке зростання одного рейтингу не суперечить «застою» в іншому, а різниця у зміні позиції країни за окремими складовими конкурентоспроможності в цих двох рейтингах обумовлена вибором країни та підсумковими показниками оцінювання.

Індекс легкості ведення бізнесу Світового банку проводить аналіз 11 груп кількісних показників, які оцінюють нормативні акти, що регулюють

діяльність малого та середнього бізнесу в окремих країнах, які перешкоджають або сприяють їх розвитку. Іншими словами, оцінюються фактори просування бізнесу, з акцентом на сегменти малого та середнього бізнесу. Індекс економічної свободи Heritage Foundation, своєю чергою, аналізує 10 складових економічної свободи, які разом оцінюють рівень державних обмежень на бізнес, тобто «ворожість» середовища, створеного державою. Насправді вони схожі, але не ідентичні через відмінності в методології та інтерпретації цих індексів. Тому закономірно, що країна зробила крок вперед щодо зручності ведення бізнесу, але при цьому зменшила «простір для маневру» у веденні бізнесу.

Таким чином, можна зробити висновок, що доцільніше спостерігати обидва ці показники у тісному зв'язку, що дозволить оцінити реальний рівень сприятливого середовища для ведення бізнесу в країні. Незважаючи на різні підходи до оцінки даних та розрахунку індексу, в Україні спостерігаються загальні тенденції в розвитку економіки в цілому, і бізнесу зокрема як рушія. Наприклад, неефективність функціонування державних інституцій відображається на результатах України за всіма розглянутими індексами. Державними інституціями ми вважаємо всю створену та керовану державою (як суб'єктом) інституційну та законодавчу інфраструктуру для організації та регулювання всіх соціально-економічних процесів у суспільстві.

За даними Глобального рейтингу конкурентоспроможності за 2020 рік, за даними Інституту розвитку менеджменту, Україна показала позитивну динаміку конкурентоспроможності, піднявшись з 56-го на 49-е місце у світовому рейтингу. Оцінка піднялася з 46,88 до 54,23, через що Україна значною мірою повернулася на докризові позиції (46 місце і 45,48 бала у 2020 році). Ця динаміка є однією з найкращих у рейтингу, а також відповідає зниженню позиції України в Індексі глобальної конкурентоспроможності WEF 2019-2020. Поліпшення позицій відбулося насамперед за компонентами «макроекономічні показники» (зростання з 48 до 30 місця) та

«інфраструктура» (зростання з 51 до 45), а також за «ефективністю бізнесу» (з 55 до 51 місця), однак позиція «Ефективність уряду» погіршилася (з 56-го на 57-е місце). Така динаміка складових також подібна до динаміки оцінок WEF і багато в чому пояснюється розвитком інфраструктурних проектів у рамках підготовки до Євро-2012 та Євробачення-2017 та стабілізацією економіки після кризи.

Останні події показують, що України є рівноправним членом європейської спільноти та зможе подолати економічний та політичний розриви з передовими країнами Європейсько Союзу.

2.2. Аналіз особливостей управління конкурентоспроможністю національної економіки у країнах-інноваційних лідерах

За даними різних досліджень світових і вітчизняних дослідників і аналітиків, наслідки розвитку коронавірусної (COVID-19) хвороби, спричиненої вірусом SARS-CoV-2, посилили карантинні заходи для запобігання поширенню нової хвилі надзвичайних ситуацій, безробіття. Враховуючи зростаючий масштаб проблеми, світові організації активно вивчають наслідки такого негативного впливу та намагаються спрогнозувати подальший економічний та соціальний розвиток. У світлі існуючих економічних проблем українська економіка також зазнала серйозних втрат, які продовжують зростати, і їх необхідно систематично оцінювати для визначення шансів їх подолання.

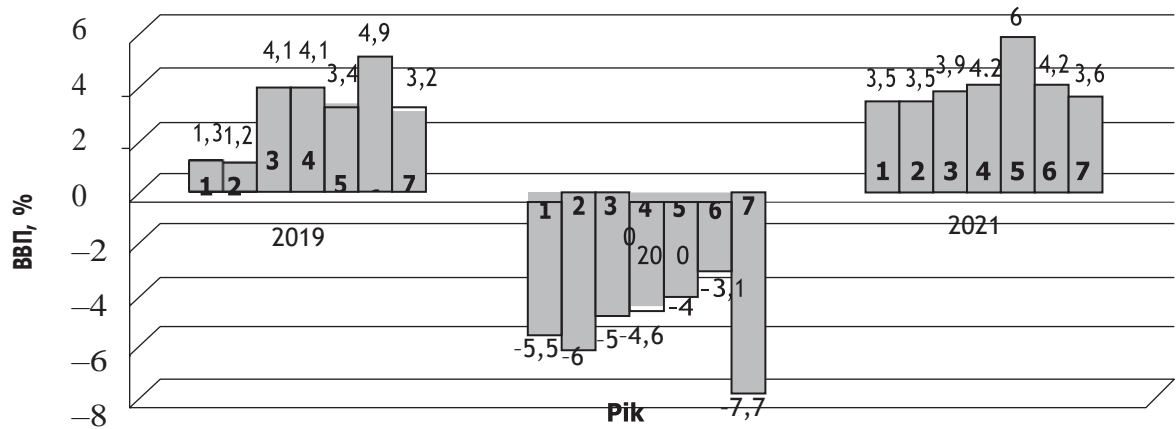
Економічні та соціальні наслідки COVID-19 досліджують з різних точок зору. Зокрема, Р. Майстро та Д. Назаренко звернули увагу на антикризову стратегію України щодо подолання негативних економічних наслідків запровадження карантину. Автори відзначають необхідність розвитку внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію, підтримки реального сектору економіки, недопущення дестабілізації на фінансовому та

валютному ринках [26]. А. Олешко, О. Ровнягін проаналізували вплив поширення COVID-19 на соціально-економічну ситуацію в країнах світу, узагальнили заходи проти кризової політики та запропонували державну допомогу бізнесу, населенню, фінансовому сектору [27]. О. Мороз, який вивчає розвиток інвестиційної діяльності в Україні в умовах економічної кризи 2020 р., зазначає, що подолання світової економічної кризи 2020 р. здійснюватимуться країнами на основі національних підходів (по-своєму) з максимальним використанням доступних ресурсів, а протекціоністські та антиглобалістичні тенденції будуть протилежними тенденціям, пов'язаним із подоланням економічних криз, що мали місце у попередні роки [28].

Але дослідження, проведене дослідниками, визначає перші проблемні питання, які виникають у розвитку кризи, спричиненої COVID-19.

Міжнародні організації займаються прогнозуванням розвитку економічної ситуації в світовій економіці і особливо в різних країнах. Зокрема, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк орієнтовані на прогнозування тенденцій показників економічного розвитку.

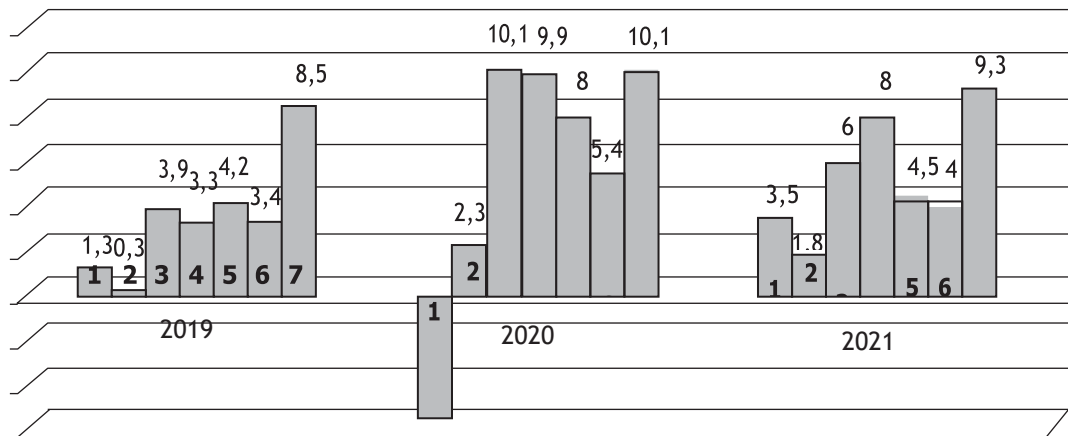
Серед різноманітних досліджень насамперед варто розглянути дані Міжнародного валютного фонду. Згідно з їх даними, рівень економічного спаду в Україні 2019-2020 рр. був одним із найбільших серед європейських країн, що розвиваються (рис. 2.1). Таким чином, падіння реального ВВП в Україні склало 7,7%. У порівнянні з пострадянськими країнами – росією та Білоруссю – цей рівень значно вищий. Варто зазначити, що падіння ВВП розраховують у сусідів Європи. У Румунії та Польщі, зокрема, очікується падіння майже на 5%.

1 – росія 2 – білорусь 3 – румунія 4 – Польща
5 – Болгарія 6 – Угорщина 7 – Україна

Рис. 2.1. Зміни реального ВВП в Україні та сусідніх країнах за даними Міжнародного валютного фонду

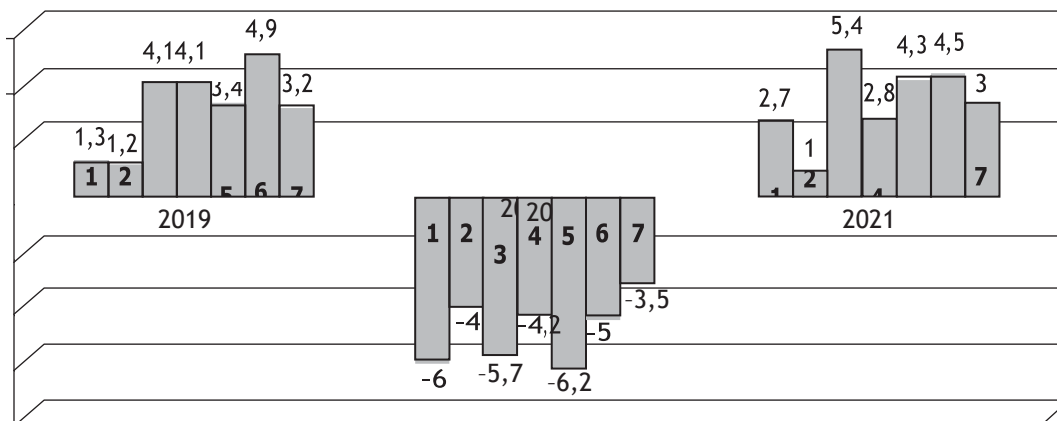
Джерело: складено за даними [4].

1 – росія 2 – білорусь 3 – Румунія 4 – Польща
5 – Болгарія 6 – Угорщина 7 – Україна

Рис. 2.2. Зміни рівня безробіття в Україні та сусідніх країнах за даними Міжнародного валютного фонду

Джерело: складено за даними [24].

1 – росія 2 – білорусь 3 – Румунія 4 – Польща
 5 – Болгарія 6 – Угорщина 7 – Україна

Рис 2.3. Прогноз реального ВВП у ринкових цінах за даними Світового банку
 Джерело: складено за даними [25].

Наслідки впливу пандемії COVID-19, які використовувалися OECD.

Показник	Наслідки подвійного удару пандемії.	Наслідки разового удару пандемії
Характеристика	Поточне полегшення заходів щодо стримування дії вірусу супроводжується другим, але менш інтенсивним спалахом у жовтні / листопаді 2020 р.	Поточні заходи стримування є успішними в подоланні спалаху вірусу, при цьому ефективний коефіцієнт відтворення знижується і має тенденцію до стійкості нижче одиниці
Особливості системи охорони здоров'я	Заходи не є настільки ефективними, як очікувалося, що може відображати недостатньо високий кумулятивний рівень зараження для створення належного імунітету населення, відсутність відповідних заходів щодо лікування та недоступність вакцини	Вища спроможність медицини, широкі розповсюдження ефективного тестування, відстеження та лікування є достатніми для запобігання відродженню інфекції, інтенсивних випадків пізніше року
Очікування	Фармацевтичні прориви, що дозволять уникнути спалахів у 2021 р.	Доступність вакцини

Джерело: складено на основі [26].

Це зумовлює необхідність розробки «мікс»-сценаріїв розвитку подій, особливо для сусідніх країн і країн, що мають тісні торговельні відносини або трудову міграцію населення, до яких належить і Україна.

2.3. Оцінка факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності економіки України

Всесвітній економічний форум проводить оцінку конкурентоспроможності країни за 12 факторами .

Державні установи (X1). Інституційне середовище формує основу, на якій приватні компанії, корпорації та державні установи взаємодіють один з одним для отримання доходу та забезпечення процвітання економіки.

Інституційна база надзвичайно важлива для підтримки конкурентоспроможності та економічного розвитку. Він впливає на методи розподілу вигод і економічних вигод і тягне за собою витрати у зв'язку з реалізацією стратегій розвитку та програм розвитку. Крім того, інституційна структура впливає на прийняття інвестиційних рішень та пов'язаних з ними рішень організація виробництва. Зрештою, власники землі, акцій підприємств і навіть нематеріальної власності не будуть інвестувати в покращення та утримання майна, якщо їм не гарантовано відповідні права, передбачені інституційною сферою.

Інфраструктура (X2). Розвинена інфраструктура має важливе значення для розвитку економіки, оскільки є ключовим фактором, що визначає місце економічного розвитку, а також перспективних галузей економіки. Сама інфраструктура є фактором, що стимулює конкуренцію та суттєво впливає на економічне зростання: якісна інфраструктура послаблює вплив віддаленості між регіонами, забезпечуючи інтеграцію національного ринку та зв'язки з ринками інших країн та економічних регіонів.

Макроекономічна стабільність (X3). Сам по собі цей фактор не має істотного впливу на підвищення продуктивності та конкурентоспроможності економіки країни, але макроекономічний хаос може завдати значної шкоди економіці. Теоретичні та емпіричні дослідження наочно підтвердили це твердження [23].

Охорона здоров'я та середня освіта (X4). Працездатне населення (робоча сила) істотно впливає на конкурентоспроможність і продуктивність країни. Хворі працівники не зможуть реалізувати свій потенціал і працюватимуть менш продуктивно. Це також негативно позначається на фінансових результатах бізнесу. Тому інвестиції в охорону здоров'я є важливим фактором з економічної та моральної точки зору. Середня освіта в свою чергу підвищує продуктивність кожного працівника. Відсутність середньої освіти серед працівників знижує темпи розвитку підприємств, що призводить до зниження рівня доданої вартості.

Вища освіта та професійна підготовка (X5). Вища якість освіти та висока професійна підготовка мають вирішальне значення для економік країн, які хочуть рухатися вперед у ланцюжку створення вартості, а не обмежуватися простими виробничими процесами та продуктами. Важливість техніко-прикладної підготовки важко переоцінити: вона створює можливості для постійного підвищення кваліфікації робітників для роботи з виробничими системами, які постійно оновлюються.

Ефективність на ринку товарів і послуг (X6). Врахування попиту та пропозиції може гарантувати, що покупки та продажі відбуватимуться найефективнішим способом. Здорова ринкова конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках є важливою для підвищення темпів розвитку ринку, а отже, і продуктивності компаній. Для цього в країні має бути якомога менше перешкод для створення та розвитку компаній.

Продуктивність ринку праці (X7). Цей фактор визначає, що робоча сила залучена максимально ефективно і що працівники мають достатню мотивацію для якомога краще виконання роботи. Ринки праці повинні бути гнучкими, щоб мати можливість реагувати на швидкі та динамічні зміни в економіці, щоб забезпечити чіткий зв'язок між стимулами до праці та їхньою діяльністю.

Розвинений фінансовий ринок (X8). Розвинений фінансовий сектор надає можливості для інвестування збережених громадянами ресурсів у найбільш продуктивні сфери. Головним фактором міцного розвитку фінансового ринку є фундаментальний аналіз та оцінки ризиків, саме ризик-менеджмент мінімізує втрати від помилкових рішень, та сприяє подальшому збільшенню темпів економічного розвитку.

Технічна готовність (найсучасніше обладнання) (X9). Ця група факторів оцінює швидкість, з якою економіка використовує новітні технології для підвищення продуктивності у своїх галузях. Це надзвичайно важлива концепція, яка дозволяє виявити зв'язок між існуючою технологією та продуктивністю.

Розмір ринку (X10). Великі ринки дозволяють компаніям у повній мірі

скористатися перевагами ефекту масштабу. Дослідження цього питання дозволяють зробити висновки про взаємозв'язок розміру ринку країни з розвитком конкурентоспроможності [4].

Рівень розвитку бізнесу (X11). Цей фактор враховує рівень розвитку бізнес-мереж у країні та складність бізнесу та стратегій, пов'язаних з діяльністю компаній. Ці компоненти сприяють ефективності виробництва товарів і послуг, що в свою чергу може підвищити або зменшити продуктивність і конкурентоспроможність по всій країні. Якість і кількість бізнес-мереж визначається насамперед кількістю та якістю національних постачальників. Цілі компанії-виробника і постачальника об'єднуються в групу (кластер) і географічно розташовані близько один до одного, тоді ефективність зростає, кількість перешкод на шляху появи нових компаній зменшується.

Інновація (X12). Цей фактор визначає рівень розвитку технологічних інновацій. У довгостроковій перспективі жоден з перерахованих факторів не забезпечить сталого розвитку країни, який не буде базуватися на технологічних інноваціях. Саме через відсутність технологічних інновацій багато країн, що розвиваються, не можуть конкурувати на світовій арені. Для розвитку технологічних інновацій необхідно залучати достатні інвестиції в якісні науково-дослідні інститути та налагоджувати партнерські відносини між університетами та галузями у сфері інновацій, а також забезпечити захист прав інтелектуальної власності [25].

Порівняння об'єктів методом k-середніх — це ітераційна процедура, яка дає можливість отримати очікуваний результат за рахунок повторного використання будь-якого набору математичних операцій у ряді.

На основі звіту Всесвітнього економічного форуму за 2019 – 2020 рр. [2], з використанням ітераційного методу кластерного аналізу – методу k-середніх – було проведено дослідження щодо визначення ступеня конкурентоспроможності України в геополітичному середовищі. Завданнями дослідження були Україна та сусідні країни, а саме: Молдова, Польща, росія,

Румунія, Чехія та Угорщина. Вихідна інформація наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Показники конкурентоспроможності за даними звіту Всесвітнього економічного форуму

	Країни	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12
1	Угорщина	3,79	4,52	4,77	5,81	4,66	4,32	4,38	4,15	4,55	4,24	3,88	3,62
2	Молдова	3,38	3,32	4,34	5,46	3,93	3,94	4,31	3,6	3,52	2,43	3,27	2,44
3	Польща	4,17	3,87	4,71	6,06	4,95	4,36	4,48	4,6	4,18	5,08	4,06	3,23
4	росія	3,08	4,52	5,16	5,7	4,54	3,6	4,4	3,21	3,66	5,73	3,34	3,14
5	Румунія	3,49	3,37	4,52	5,72	4,42	3,96	4,1	3,91	3,76	4,39	3,48	2,91
6	Україна	2,98	3,87	4,21	5,64	4,58	3,58	4,44	3,39	3,47	4,54	3,48	3,11
7	Чехія	3,65	4,87	5,17	5,91	4,95	4,58	4,62	4,31	4,82	4,48	4,42	3,77

Джерело: Створено на основі [31].

Умовно відібрані об'єкти можна розділити на три кластери: об'єкти з високою, задовільною та низькою конкурентоспроможністю. Результати дослідження наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Результати кластеризації України та країн-сусідів].

Країна	1 кластер	2 кластер	3 кластер
Угорщина	0,50	3,00	1,52
Молдова	3,38	0,00	2,82
Польща	1,47	3,52	1,45
росія	2,50	3,78	1,37
Румунія	2,15	2,16	0,89
Україна	2,38	2,46	0,96
Чехія	0,50	3,79	2,16

Джерело: Створено на основі [31].

Таким чином, за висунутою гіпотезою щодо наявності трьох груп об'єктів (об'єкти високої, задовільної та низької конкурентоспроможності) отримано наступні результати: до країн з високою конкурентоспроможністю належать Чехія, Польща та Угорщина, із задовільним рівнем — Румунія, росія та Україна, з низьким — Молдова. Варто зазначити, що дані результати зумовлені суто технічним підходом до визначення рейтингу конкурентоспроможності. Реалії сьогодення, на жаль, не дозволяють настільки оптимістично оцінювати стан вітчизняної економіки. Незважаючи на високі показники окремих складових елементів, таких, як вища освіта і професійна підготовка, продуктивність ринку праці та розмір ринку, їх корисність викликає великі сумніви, адже вони повністю нівелюються незадовільно низькими показниками державних установ та інституцій, макроекономічної стабільності та оснащення новітніми технологіями.

Саме тому, в першу чергу в Україні, необхідно узгодити зусилля, що активізують процеси відродження конкурентоспроможності її економіки, а саме [31]:

- посилити інвестиційну спрямованість Державного бюджету; відновити фінансову стабільність;
- активізувати заходи амортизаційної політики для інвестицій;
- розробити реальні економічні важелі стимулювання зростання економіки; відновити процес зменшення кредитних ставок;
- стимулювати економію енерго- та ресурсовитрат;
- вдосконалити нормативно-правову базу розвитку конкурентного середовища, недопущення проявів монополізму на внутрішньому ринку і створення однакових умов для суб'єктів, що конкурують;
- постійно розвивати і вдосконалювати інфраструктури транспорту, телекомунікацій, зв'язку, освіти, охорони здоров'я і науки;
- намагатися нейтралізувати ризики стагфляції; підвищувати продуктивність праці.

Треба також відзначити, що у системі світового ринку є свої «золоті

правила» конкурентоспроможності, використовуючи які країна може розраховувати на збереження, підвищення, та нарощування своїх позицій у рейтингу:

- стабільне законодавство і надійна структура економіки;
- інвестиції у технологічну інфраструктуру;
- стимулювання приватних заощаджень та внутрішніх інвестицій;
- залучення прямих іноземних інвестицій;
- підвищення якості продукції, та контроль її ціни;
- контроль оперативності і прозорості управління та адміністрування;
- контроль та зменшення розриву між мінімальними та максимальними заробітками, зміцнення «середнього класу»;
- постійні інвестиції у підвищення кваліфікації працівників [31].

Російське вторгнення призвело до стрімкого росту цін, та викликало унеможливлення поставку багатьох товарів.

Почати варто із росту цін на енергоносії, які викликали так звану «енергетичну інфляцію».

Ця війна вдарить по всьому світу, особливо, якщо брати до уваги те, що війна почалася в той момент, коли «коронакриза» ще не завершилася.

Через російську агресію ціни на нафту, газ, пшеницю, олію, метали, ячмінь, сіль зросли до рівня, яких не бачили аж із 2008 року (світова фінансова криза). Варто сказати що ціни на газ у Європі сягнули історичних максимумів.

Прогнозують, що через війну на кінець 2022 року економіки країн Європи уповільняться на 3%, а інфляція зросте на 5.5%.

Що стосується інфляції в Україні, то до російського вторгнення вона вже була на високому для країн Європи рівні (а саме - 5%). А вже лише за березень 2022 року зростання цін в Україні підскочило на 7.5%.

Скорочення поставок енергоносіїв із росії серйозно вплине на європейські економіки вже із другої половини 2022 року, хоча МВФ і

прогнозує що Європа зможе замінити 60-70% від поставки російського газу, проте платіжки у Європі будуть захмарними. І на це МВФ радить вже зараз планувати і змінювати свої бюджети, аби вчасно підтримати тих, хто буде не в змозі оплачувати свої платіжки.

Також варто зазначити, що через війну, яку розв'язала росія, у світі зросли ціни на зерно, яке Україна експортувала в дуже великих масштабах.

Цікаво, що до війни Україна постачала приблизно 10% від світового експорту пшениці, 15-20% ячменю та більш ніж 50% соняшникової олії.

Незважаючи на всі негаразди які спіткають долю нашої країни, весь світ має замислитися над тим, як допомогти нашій економіці уже зараз. Вихід є, зрозуміло, що його треба постійно корегувати, але вже так званий «План Маршалла» для України вже розробляється.

План Маршалла - це програма економічної допомоги, яку надавала США, європейським державам, після Другої Світової війни. Цей план розробив держсекретар США Джордж Маршалл в 1947 році, але діяти він почав в квітні 1948. Цей план реалізовувався протягом 4-х років (1948-1952). США передало у вигляді технічної в економічної допомоги близько 13 мільярдів долларів.

Яким «План Маршала» може бути для України? Експерти із «Financial Times» вважають що ефективна допомога для України має базуватися на п'яти принципах:

- Україна має бути в ЄС;
- допомога для України має бути у вигляді грантів, а не кредитів;
- основна допомога реалізується у надходженні іноземного капіталу і технологій;
- відновлення країни має виходити з потреб майбутнього — з мінімальною залежністю від викопного палива та мінімальним вуглецевим слідом;

- під егідою ЄС створюється окреме агентство, що має істотну автономію у питаннях координації та управління допомогою та програмами реконструкції.

Потенційними джерелами міжнародної допомоги для України можуть стати:

- ✓ активи росії, які були конфісковані;
- ✓ допомога на двосторонній основі, яку можуть надавати уряди конкретних країн (у формі грантів, кредитних гарантій, кредитів, натуральні внески);
- ✓ міжнародні інституції: Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБР), а також Організація об'єднаних націй (ООН);
- ✓ приватні джерела інвестування.

«План Маршалла» для України також передбачає зусилля, спрямовані на мінімізацію збитків ще до закінчення війни, а потім три основні фази реконструкції України після завершення бойових дій:

- дії, які спрямовані на найнагальніші потреби (наприклад, як допомога країнам, після стихійних лих) , передбачає до 6 місяців після закінчення бойових дій;

- швидке відновлення критичної інфраструктури та послуг, базових економічних та урядових функцій — з 3-го до 24-го місяця після завершення бойових дій;

- побудова «фундаменту» для майбутнього зростання та модернізації, що має вивести Україну «на траєкторію швидкого стабільного зростання» — необмежений у часі період реформування технологій, капіталу та інституцій.

Обсяг допомоги, необхідної в рамках нового «плану Маршалла» для України, залежатиме від тривалості бойових дій, проте автори програми оцінюють його як мінімум 500 млрд доларів США.

РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ.

3.1. Проблеми конкурентоспроможності України на світових ринках та шляхи їх вирішення в період пандемії.

В умовах ризику, таких як пандемія COVID-19 або воєнний стан (чи їх поєднання – що зараз ми, на жаль, спостерігаємо.

Дуже важливо слідкувати та бачити основні зміни та тенденції на ринку. Важливо бути в курсі всіх проблем і труднощів, задля вчасного реагування і усунення негараздів.

Саме Філіп Котлер (він був класиком теорії маркетингу) звертав увагу на те, що роль маркетингу зростає під час світових катаклізмів. Адже фахівці з області маркетингу допомагають бізнесу у пошуку нових ніш, та перебудові застарілого підходу у веденні справ.

Коли інформації про поточний стан ринку бракує, треба проводити спеціальне маркетингове дослідження, яке проходить у декілька етапів:

- пошук проблеми і визначення цілей дослідження;
- збір вторинної інформації;
- складання плану по збору первинної інформації;
- збір та аналіз первинної інформації;
- підготовка звіту.

Основні напрями досліджень з маркетингу:

- чинники макросередовища (демографічні, економічні, природні, науково-технічні, культурні);

- чинники мікросередовища (конкуренти, постачальники, посередники, логістика, споживачі);

- комплекс маркетингу (товарна політика, цінова політика, політика розподілу та маркетингових комунікацій);

- саме підприємство чи організація (ефективність організаційної структури, виробничі можливості, професійна кваліфікація працівників тощо) [32].

Виділяється два типи маркетингової інформації, яку збирають під час досліджень:

- 1) вторинна (та яка вже існувала);
- 2) первинна (це та інформація, яку здобували вперше).

Зрозуміло, що на практиці збір вторинної інформації потребує значно менше ресурсів та взагалі легший від збору первинної інформації.

Але дуже важливо проводити саме повноцінні дослідження ринку, навіть коли це потребує серйозних ресурсів, так як вторинна інформація може буди просто не актуальна в момент проведення дослідження, і не буде нести ніякої цінності.

Серед методів дослідження зазначаються:

- опитування;
- експерименти;
- спостереження.

Карантин, як ми знаємо, дуже сильно вплинув та змінив правила гри в багатьох нішах бізнесу. І маркетинг звичайно не залишився осторонь, так як, саме ця ніша мала шукати нові підходи для ведення бізнесу.

З початком пандемії та карантину, багато підприємств були вимушені перейти в режим роботи «on-line», тому маркетинг адаптувався і став більш діджиталізований. Тому для збору первинної інформації, щоб охопити більшу аудиторію, маркетингові дослідження почали ґрунтуватися на опитуваннях на сайтах, сторінках в соціальних мережах, та і просто на форумах.

Цей підхід став набагато зручнішим як і для маркетологів, та і для людей, яким значно простіше давати відповіді в інтернеті, а не припустимо посеред вулиці.

Оскільки у період COVID-19, кількість онлайн- купівель значно зросла, то диджиталізація маркетингу на підприємствах дозволило більш точно відслідковувати запити споживачів, повніше бачити ринкову картину та розробляти нові шляхи для задоволення потреб споживачів.

3.2. Перспективи підвищення рівня конкурентоспроможності України на світових ринках в період пандемії.

Основним вектором державної політики в період посткризової реструктуризації та реформ є посилення конкурентоспроможності країн і компаній з інноваційною та соціальною спрямованістю. Це потребує активного пошуку дієвих факторів макроекономічної стабілізації, відповідного відновлення виробництва, забезпечення подальшого зростання національної економіки та використання можливостей міжнародної конкурентоспроможності.

Враховуючи сучасні світові стандарти, які переймаються все більшою кількістю країн, глобалізація стає закономірним процесом розвитку стійких зв'язків між економіками окремих країн. Тому впровадження глобальної моделі економічного зростання підвищить міжнародну конкурентоспроможність країни в умовах глобалізації та інтеграції.

Глобальна модель економічного зростання базується на трьох детермінантах: глобалізації економіки, запровадженні нових інноваційних технологій та посиленні конкуренції. Саме ці три фактори стають органічною частиною світової економіки. Саме впровадження світової моделі економічного росту може дати змогу підвищити конкурентоспроможність держави на міжнародній арені в умовах глобалізації та інтеграції.

Всі знають, що конкурентна боротьба є обов'язковою складовою ринкової економіки, тому підвищення конкурентоспроможності національних

виробників є 100% умовою для залучення іноземних інвестицій. Саме конкуренція сприяє тому, що підприємці постійно намагаються знайти шляхи для вдосконалення своєї продукції, шляхом підвищення її якості або зниженням ціни, або і тим і іншим.

У сьогоднішній основною стратегією конкурентоспроможності країни є досягнення порогових значень ресурсного потенціалу та шляхи його розвитку, також для ефективного використання ресурсів обов'язково потрібно включати інноваційний розвиток.

Визнання пріоритетності інноваційного розвитку, закладене в «Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 рр.)», в якій, зокрема, визначається, що: «Європейський вибір України і, відповідно, необхідність її інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище, зумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку, в якій роль головного джерела довготривалого економічного зростання грають наукові придбання і їх технологічне застосування, яке дасть можливість, передусім, підвищити конкурентоспроможність економіки, гарантувати її безпеку і головне місце в Європейському Союзі при стабільних і високих темпах економічного зростання».

Перевага віддається, перш за все, тим виробникам, які активно впроваджують нові технології та технологічні процеси. Це дозволяє їм адекватно реагувати на зміну споживчого попиту та виробляти високоякісну конкурентоспроможну продукцію.

Тому інтеграція національної економіки у світову економічну систему потребує збільшення її інноваційності, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню конкурентних позицій українських товарів і послуг на світовому ринку, а отже – зміцненню системи економічного розвитку країни. Для цього необхідно головне – перехід економіки України від експортно-імпортової орієнтації до інноваційної економіки, здійснення наступних заходів, а саме:

- подолання явищ криміналізації та корупції в національній економіці;

- формування в Україні приємного ділового середовища та інвестиційного клімату;

- інвестиційна підтримка держави та іноземних інвесторів, підприємців і виробників, які найактивніше йдуть шляхом інноваційного розвитку виробництва;

- формування і розвиток сприятливого інноваційного середовища за допомогою підтримки і партнерства наукової, освітньої, виробничої і управлінської сфер;

- удосконалення структури державного управління з метою стимулювання інноваційної діяльності підприємств; створення умов для успішної передачі технологій як з-за кордону в країну, так і назад;

- створення мережі інноваційних структур у регіонах України, розвиток мережевого співробітництва;

- покращення інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва, просування інноваційних проєктів;

- нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності.

Реалізація обраного пріоритету є надзвичайно складним завданням, оскільки країна суттєво впливає на наступний набір інноваційних загроз:

- розрив господарських зв'язків між підприємствами, цехами та галузями, що утворюють єдиний технологічний ланцюжок;

- ізоляція галузі досліджень і розробок від реального сектора економіки і, як наслідок, криза галузі науки;

- незбалансованість національної інноваційної системи, відсутність механізмів взаємозв'язку окремих її елементів;

- різке скорочення сфери взаємодії фінансового капіталу з промисловим, відтік капіталу з реального сектору в менш ризиковані галузі з коротшими термінами погашення в країні та за кордоном;

- структурна деформація промисловості, різний ступінь готовності галузей і виробництв до ведення бізнесу в умовах ринкової економіки з

урахуванням наявних науково-технічних і кадрових ресурсів та конкурентоспроможності продукції, робіт і послуг;

- закриття високотехнологічних виробництв і припинення виробництва передової продукції;

- низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів як на світовому, так і на національному ринках, що призводить до: а) залежності української економіки від імпорту та кон'юнктури на світовому ринку; б) необхідність підвищення техніко-технологічного рівня виробництва;

- сировинна модель експортної спеціалізації України, яка пропонує сировину в обмін на готову продукцію, а це призводить до фінансування економічного зростання зарубіжних країн, обміну ресурсної ренти на інтелектуальну залежно від кон'юнктури ринку енергоресурсів;

- значне збільшення розриву рентабельності між експортоорієнтованими галузями та галузями, що працюють на внутрішньому ринку.

Незважаючи на те, що ця стратегія розвитку була розроблена ще в період (2004-2015), методи рішення проблеми конкурентоспроможності Української продукції є актуальними. Водночас, цій стратегії потрібна трансформація, та переведення під сьогоднішні реалії. Зрозуміло, що поки триває війна, важко щось прогнозувати, та діяти активно, проте всі ми сподіваємося на швидке закінчення, і плідну роботи після всіх негараздів.

Таким чином, стратегічною метою розвитку інновацій та формування інноваційної економіки в нашій державі на найближчі роки можна назвати всебічний розвиток вітчизняних виробництв і територій до рівня їх конкурентоспроможності у світі. А це потребує структурної модернізації економіки країни, техніко-технологічного переоснащення виробництва, боротьби з сірою економікою, криміналізацією та корупцією, розробки нового законодавства у сфері економічної та інноваційної діяльності.

Враховуючи вищевикладене, основними шляхами вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки можна вважати такі:

- активізація та ефективність участі компаній у проектах міжнародного співробітництва, що дозволить залучити значні обсяги інвестицій та фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на розвиток інфраструктури регіону, підвищення енергоефективності та покращення стану навколишнього середовища;

- започаткування практики реалізації проектів створення промислових територіально-виробничих систем, що забезпечує синергетичний ефект у вигляді посилення інноваційної складової конкурентоспроможності та підвищення ефективності місцевого виробництва;

- посилення ділової та соціальної діяльності та підвищення рівня доходів та якості життя;

- розвиток сучасних європейських механізмів місцевого самоврядування на принципах демонополізації економіки та покращення конкурентного середовища.

Крім того, для інновацій потрібні значні фінансові ресурси. Тому для ефективного здійснення інноваційної діяльності доцільно створити умови для поступового накопичення вітчизняних та іноземних інвестиційних ресурсів.

Підсумовуючи все що було сказано вище,, можна помітити, що за допомогою інноваційних змін можна буде вирішити проблеми економічного відродження та структурної перебудови виробничої сфери регіону, що в свою чергу призведе до появи нових галузей та підвищення їх конкурентоспроможності. В нових економічних умовах вітчизняні виробники повинні активно залучатися до міжнародної конкуренції за фінансування, а це потребує створення сприятливих умов для виробництва, впровадження нових інноваційних технологічних процесів і технологій, забезпечення висококваліфікованою робочою силою.

Тому для досягнення цих пріоритетів пріоритетними напрямами державної політики в досліджуваній сфері є: покращення інституційного забезпечення та розширення фінансових можливостей компаній реального сектору економіки; удосконалення інституційної інфраструктури інноваційного розвитку; активізація кластерних та інтеграційних форм управління; стимулювання міжрегіональної інтеграції, ширшого використання переваг міжрегіонального та транскордонного співробітництва; забезпечення збалансованого просторового та територіального розвитку; формування раціональної просторово-галузевої структури економіки регіону, здатної адекватно реагувати на внутрішні та зовнішньоекономічні виклики та загрози.

ВИСНОВКИ

Отже в підсумку можна сказати, що найкращим визначенням конкурентоспроможності є:

«Конкурентоспроможність - це можливість збереження конкурентної переваги протягом певного періоду часу, а невід'ємною характеристикою конкурентоспроможного суб'єкта є його здатність до змін. Це тимчасовий іманентний привілейований стан компанії, галузі, країни, що забезпечується можливістю краще використовувати ключові компетенції над конкурентами та можливістю підтримувати цей стан деякий час; механізм розвитку; здатність країни підтримувати високі темпи зростання та зайнятості протягом тривалого періоду часу; властивість виробничо-економічних систем змінювати хід або режим функціонування процесу адаптації до зовнішнього середовища з метою збереження, розвитку існуючих і створення нових конкурентних переваг».

Таким чином, найбільш зручним та актуальний є метод аналізу «Багатокутник конкурентоспроможності». По-перше, він легкий у розумінні та використанні. По-друге, він точно показує оцінки продуктів, які ми порівнюємо за допомогою однакових шкал. Проте це метод дійсно непоганий, коли треба порівняти певну кількість продуктів. Але метод аналізу за допомогою «профілів» може допомогти зробити дуже точний первинний аналіз певного продукту, який може суттєво допомогти при запуску продукту, та відповісти на дуже багато питань.

У кваліфікаційній роботі обгрунтовано, що забезпечення підвищення конкурентоспроможності України можливе, насамперед, тільки через реалізацію її інноваційного потенціалу

Інноваційний розвиток має супроводжуватися широким використанням новітніх технологій, повним переходом із «сировинної-країни», на країну яка виробляє високотехнологічну продукцію, та звісно ж повною зміною застарілих підходів до організації управлінських рішень.

Підсумовуючи все сказане вище, можна наголосити, що основою конкурентних переваг країни у постпандемічний період і повоєнний час є розвиток та вдосконалення виробництва, інвестиції в людський капітал, формування здорової та освіченої нації, також варто зазначити, що обов'язково треба формувати стабільно комфортний бізнес клімат, задля залучення іноземних партнерів та інвестицій.

Для того щоб зростати в умовах швидкого розвитку глобальної економічної системи, треба розглядати «інноваційний потенціал» як сукупність науково-технічних, організаційних, економічних та соціальних сфер, в яких потрібно ефективно використовувати ресурси та ефективно взаємодіяти і тримати в балансі розвиток кожної із перелічених сфер.

Щодо стану інноваційної діяльності в Україні, то спостерігалася тенденція до її поступового зниження. Серед основних критеріїв, які свідчать про незадовільний стан інноваційної діяльності в Україні, це суттєве зменшення видаків на науку та наукові-технічні відкриття, також варто зазначити низький рівень експорту та конкурентоспроможності товарів і послуг, обсяги оновленої продукції характеризуються спадом. Обмеження інновацій є результатом неефективного впливу держави, зокрема податкових пільг, антимонопольного, патентно-ліцензійного та ринкового регулювання технологічного оновлення виробництва.

В підсумку варто сказати, що Україна має дуже великий потенціал і можливості для росту, проте наша країна мусить пройти дуже довгий шлях, який має повністю оновити наш менталітет, повністю очистити застарілу систему цінностей, в першу чергу на державному рівні, важливо тут і зараз переходити на новий рівень і в плані суспільному, і в плані технічному.

І тільки тоді Україна зможе зайняти гідне місце в «економічному» світовому рейтингу тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белейченко О.Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / О.Г. Белейченко // Економіка та держава. – 2009. – №8. – С. 33-35
2. Більовська О. О. Державне регулювання економіки України в контексті забезпечення її конкурентоспроможності в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Гук О. В. Взаємозв'язок показників і факторів конкурентоспроможності національної економіки / О. В. Гук // Формування ринкових відносин в Україні. 2015. - № 11. С. 69-75.
5. Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu>
6. Інформаційний простір «Info-Light» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://infolight.org.ua/indeksu-konkurentospromozhnosti-ukrayini>
7. Інформаційно-аналітичний портал [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2014/06/25/6834>
8. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності //Економіка України. 2007. № 3. С. 14-21
9. Клуб читателів «Гордон» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2016/01/20/627606>
10. Конкурентоспроможність України після кризи: десять сходинок униз[електронний ресурс] / Н. Ізосімова // Дзеркало тижня – 2010. – №25(805)– Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2020/69942/>
11. Крищенко Д.В. Визначення рівня конкурентоспроможності української економіки//Економіка України -2010.-С. 21-30
12. Лазор О.Д. Територіальна організація влади в Україні / О.Д. Лазор, О.Я. Лазор, А.О. Чемерис. – К.: Дакор, 2007. – 576 С.

13. Лесечко М.Д. Основи системного підходу: теорія, методологія, практика / М.Д. Лесечко. – ЛРЩУ УАДУ, 2002. – 30 С.
14. Малкін М. Конкурентоспособность как показатель, отражающий состояние экономики страны / - 2014. - № 6. - С. 91-93.
15. Міжнародні економічні відносини / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін.. – К.: Либідь, 1 В.М. Геєць 992. – С.72
16. Основы внешнеэкономических знаний: [учеб. для экономического образования] ; под ред. И.Н. Фаминского. – М.: Международные отношения, 1990. – С.406
17. Портер М. Стратегии повышения уровня развития экономик: опыт новых индустриальных стран Азии / М. Портер // - 2015.С. -112.
18. Праде Ф. Повышения уровня развития национальных экономик // Вісник Національного банку України. - 2015. - № 4.
19. Рейтинги... Рейтинги... Рейтинги // Маркетинговые исследования в Украине. - 2014. - № 4. - С. 50-55.
20. Розгон І.В. Сучасні чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / І.В. Розгон // Економіка та держава. – 2009. – №10. – с. 30-31
21. Савченко, Алла Миколаївна. Державне регулювання корпоративного сектору України в умовах ринкових трансформацій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 2016. – 20.
22. Сіренко, Крістіна Юріївна. Державне регулювання інноваційного розвитку легкої промисловості України :автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.03 / Сіренко Крістіна Юріївна.
23. Слав'юк, Наталія Ростиславівна. Зовнішні державні запозичення в забезпеченні конкурентоспроможності економіки України : автореф. дис.. канд. екон. наук : 08.00.08, 2013. - 20 С.
24. Ткачук П. Адміністративно-територіальний устрій України: досвід і уроки / П. Ткачук // Місцеве самоврядування. – 1998. – № 5-7. –
25. Фонд «Ефективне управління» [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/>.

26. Хорев Б.С. Повышения уровня развития национальной экономики / Б.С. Хорев. – М.: Мысль, 1981. – 320
27. «Я знаю все» офіційний веб-портал [Електроний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
28. 2014 Концепція державної енергетичної політики України на період до 2020 року //Національна безпека і оборона. - 2014. - № 2. - С. 2-54
29. 2015 Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/Country/Ukraine>
30. 2015 Добірка статей про паливно-енергетичний комплекс //Вісник Національної Академії наук України. – 2015. - № 9. - С. 3-34
31. Електронний ресурс . – Режим доступу:
<http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1893/1/Петренко%20Я.О.%20Оцінка%20рівня%20конкурентноспроможності%20економіки%20України%20в%20сучасних%20умовах%20з%20урахуванням%20зарубіжного%20досвіду.pdf>